

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד

מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חולמ סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

מאורות
הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

ר' משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ט' אב תשפ"ה

מסכת עבודה זרה מ"ו-נ"ב ♦ טהרות א', ה' - א', ז'

גליון מס' 1367

השבוע בגליון

♦ דיני השבת אינם "מתמשכים" מכניסתה, אלא מתחדשים בכל רגע

♦ מדוע מברכים על הדלקת נרות שבת במצוות הדלקת נרות שני חלקים

♦ יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי אצל מצוות, הנידון והשלכותיו

♦ יש הבדל בין חפץ שנדחה מקיום מצווה לאדם שנדחה ממנה

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

מפת הדרכים

בשנת תשס"ד יצא לאור ספר "מגת חלקי", חידושים על מסכת בבא בתרא, מאת הגאון רבי קלמן סג"ל לנדא, ר"מ בישיבת כוכב מיעקב בירושלים. בהקדמת הספר מופיע סיפור מרגש ביותר, המתאים במיוחד לימי בין המצרים, בהם אנו מבכים את חורבן בית המקדש הראשון ובית המקדש השני, עליו נאמר, כי הוא חרב מפני שנאת חינם.

כדי שאפשר יהיה לעמוד על גודל המעשה, יש לשוב לאחור, אל שנות השואה האיומות ולזכור, כי באותם ימים חיי אדם לא היו חשובים כקליפת השום. כל יהודי ראה בכל יום רציחות, הריגות ומיתות שונות ומשונות, עד שגם הפוקרים היו בטוחים כי לעולם לא יעלו אל הגהינום. הוא הגיע אליהם.

דף מז/א כסהו הרוח חייב לכסות

מדוע מברכים על הדלקת נרות שבת

יש מן הראשונים (עיין תוס' שבת כה/ב ד"ה "חובה", ו"טור" או"ח סי' רס"ג) הסוברים, כי אין לברך על הדלקת הנרות בערב שבת, מאחר שלדעתם, אדם שבביתו דולקים נרות בערב שבת, אינו מצווה לכבותם ולהדליקם שנית לכבוד השבת. מוכח, איפוא, כי אין כל מצווה בהדלקה עצמה של הנרות, אלא בעצם היותם דולקים בליל שבת קודש, ולפיכך, אין לברך על הדלקתם.

המעין בספרי ראשונים אחרים, מוצא עצמו תמה נוכח העובדה, כי מחד גיסא, הם מסכימים, כי **עיקר המצווה** של נרות שבת קודש **אינה בעצם פעולת ההדלקה**, אך מאידך גיסא הם חולקים וסוברים, כי אדם שבביתו דולקים נרות בערב שבת, מצווה **לכבותם ולהדליקם שנית**. בסתירה זו ובפתרונה המעניין, נתמקד בשורות הבאות.

סתירה זו בולטת במיוחד בדברי רבינו תם (שם). בהתייחסו לשיטתם של הסוברים, כי אין לברך על הדלקת הנרות בערב שבת, מאחר שאין המצווה מתקיימת אלא בתוצאתה, הוא מוכיח להיפך מסוגייתנו, בה מבואר, כי אף על פי שמצווה לכסות דם של חיה או של עוף שנשחטו, אם התכסה דם זה על ידי הרוח, אין צריך להסיר את הכיסוי ולכסות את הדם שנית, מאחר שעיקר המצווה הוא תוצאתה, היינו, היותו של הדם מכוסה. מצווה זו, זהה היא למצוות הדלקת הנר בערב שבת, אשר עיקרה בתוצאתה, בהפצת אור הנר, ובכל זאת, המכסה את הדם מברך על מצווה זו אף על פי שעיקר המצווה אינו הכיסוי בפועל אלא היותו של הדם בלתי מגולה, וכן, יש לברך על הדלקת נר שבת, למרות שעיקר המצווה אינה ההדלקה עצמה אלא הפצת האור בשבת.

אולם, מיד לאחר מכן מוסיף רבינו תם וקובע, כי אדם שבביתו דולקים נרות לפני כניסת השבת, מצווה לכבותם ולהדליקם שנית. נשאלת השאלה, במה שונה מצוות הדלקת הנרות מדם שהתכסה על ידי הרוח שאין מצווה לגלותו ולכסותו שנית?

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **גיטה גרינברג** ע"ה ב"ר שמעון שו"ב לייבל ז"ל

נלב"ע י"ג מנחם-אב תשנ"ו **תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידיו הר"ר **שמעון גרינברג** ומשפחתו שיחיו - ת"א

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק קליין** ז"ל ב"ר בנימין ז"ל

נלב"ע י"ב באב תשל"ז **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר **יוסף (רמי) קליין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **חנה הניה (אוגניה) ברנד** ע"ה בת הר' אפרים ז"ל

נלב"ע ט' באב תשע"ח **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הבחור ר' **חיים הלל בקשט** ז"ל ב"ר אהרון שיבלחט"א

נלב"ע ט' באב תש"ן **תנצב"ה**

הונצח ע"י הוריו ידידיו הר"ר **אהרון** וזוגתו מרת **צפורה בקשט** שיחיו - פתח תקוה

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם משה בליטנטל** ז"ל בן הר"ר יהודה אריה ז"ל

נלב"ע י"א באב תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י נכדו ידידו הר"ר **שאול חסדיאל** ומשפ' שיחיו בני ברק

במצוות הדלקת נרות שני חלקים: הגר"ז מבריסק זצ"ל מאיר את עיני הלומדים גם בנושא זה, כשהוא מבאר, כי במצוות הדלקת הנרות בערב שבת יש שני חלקים. א. מצוות עונג שבת, המחייבת את היהודי להאיר את ביתו בשבת ב. מצוות כבוד השבת, המחייבת את היהודי להתקין נרות מבעוד יום כדי לקבל את פני שבת המלכה ולכבדה לקראת בואה (עיין רמב"ם הל' שבת פרק ה' ב'). מעתה, יהודי שבביתו דולקים נרות מבעוד יום, חייב לכבותם ולהדליקם שנית, משום שלולא כן, לא יקיים את מצוות "כבוד השבת" (חידושי הגר"ח על הש"ס סי' י"א בשם הגר"ז). ועיי"ש שביאר באופן נפלא לפי"ז את דברי הרמב"ם).

דף מז/א דחוי אצל מצות

יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי אצל מצוות, הנידון והשלכותיו

נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' שע"ד סעי' ד'), כי כאשר יהודי הולך לבית עולמו, על שבעת קרוביו להתאבל עליו שבעה ימים, ולאחר מכן חלים עליהם דיני אבלות עד מלאות שלושים יום לפטירתו [4]. ונחלקו הראשונים, מה דינו של קטן שהפך לגדול בתקופת ה"שלושים". לדעת מהר"ם מרוטנבורג (הובא ברא"ש מ"ק פ"ג סי' צ"ו), עליו להתאבל על המת מרגע שנכנס לעול תורה ומצוות [2]. אולם, הרא"ש (שם) חולק עליו וסובר, כי מאחר שבשעת הפטירה היה הקטן פטור מן המצוות, לא חלה עליו מצוות אבלות ואין הוא צריך לנהוג בכל דיני אבלות. סוגייתנו העוסקת בנושא "יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי אצל מצוות" תופסת מקום נרחב במחלוקת זו, כלהלן. בהלכות קרבנות רווחת ההלכה, כי קרבן שנפסל זמנית להקרבה על גבי המזבח מסיבה כל שהיא, אין מקריבים אותו גם לאחר שהסיבה אשר בעטיה נפסל נמוגה. גמרתנו מסתפקת, אם הלכה זו גם נוהגת לגבי שאר מצוות התורה, כגון, לגבי לולב של עבודה זרה. לולב זה פסול לקיום מצוות נטילת לולב, אלא שיש לברר מה דינו של לולב זה לאחר שעובד האילילים זלזל בו וחדל מלהחשיבו כאליל ובכך הפקיע ממנו שם עבודה זרה. מצד אחד, מאחר שמעתה הלולב מותר בהנאה, גם מותר לקיים בו את מצוות נטילת הלולב. מצד שני, "יש דיחוי אצל מצוות", ומאחר שלולב זה נדחה בעבר מלשמש לקיום המצווה, הרי הוא נדחה עולמית. לדעת המהר"ם מרוטנבורג, ההלכה היא, "אין דיחוי אצל מצוות", ומותר להשתמש בלולב זה למצוות נטילת לולב [3].

סוגייתנו עוסקת, איפוא, בחפץ שנדחה מקיום מצווה. ואילו המהר"ם מרוטנבורג והרא"ש נחלקו, מה דינו של אדם אשר נדחה מקיום מצווה. היינו, אותו קטן שבו אנו עוסקים, הרי נדחה מקיום מצוות האבילות בשעת הפטירה. לדעת מהר"ם מרוטנבורג (הובא ברא"ש מ"ק פ"ג סי' צ"ו), מאחר שנפסק כי "אין דיחוי אצל מצוות", עלינו להסיק, כי סילוקה של סיבת הדחייה מן המצווה, מאפשר לקיימה, ועל קטן זה חלה חובת האבילות עם כניסתו בעול תורה ומצוות.

קטן שבשבת הפך לגדול: את הכרעתו חותם המהר"ם מרוטנבורג בראיה ניצחת לדבריו, מן הגמרא (יבמות לג/א) בה מבואר, כי קטן, שבשבת הפך לגדול על ידי הבאת "סימנים", חייב לקיים את מצוות השבת הרי לנו, כי אף שבתחילת השבת היה זה דחוי מקיומה, חל עליו החיוב במלואו בהתפוגג הדיחוי [4].

יש הבדל בין חפץ שנדחה מקיום מצווה לאדם שנדחה ממנה: אולם, הרא"ש (שם), חולק עליו וסובר, כי אף אם אכן נקבעה ההלכה ש"אין דיחוי אצל מצוות" [5] הרי שכן הדבר לגבי חפץ שנדחה מקיום המצווה, לא כן לגבי אדם שנדחה מקיום מצווה. שכן, כאשר אנו עוסקים בקטן האבל, הרי המיתה היא המחייבת את קרובי הנפטר במצוות אבלות, ומאחר שבשעת המיתה לא חלה המצווה על הקטן, היא נדחית מפניו ואין לחייבו בה לאחר שנהיה גדול, שכן, סיבת החיוב למצווה כבר אינה קיימת. לעומת זאת, סוגייתנו עוסקת בלולב אשר נדחה מקיום המצווה, אך היהודי, הלא מעולם לא נדחה הימנה, ועליו לבקש אחר לולב אחר כדי לקיים בו את המצווה. לפיכך, לגבי חפצים "אין דיחוי אצל מצוות".

דיני השבת אינם "מתמשכים" מכניסתה, אלא מתחדשים בכל רגע: ואילו את ראייתו של המהר"ם מרוטנבורג מן הקטן שהגדיל בשבת, דוחה הרא"ש בחילוק הבא. הלכות השבת אינן דינים ה"מתמשכים" מכניסת השבת, אלא חובה לקיימן בכל רגע ורגע, ואף מי ש"נפל" לתוך יום השבת, חייב מיד לנהוג כנדרש מיהודי בשבת. לעומת זאת, מצוות האבילות נובעת מרגע המיתה והקבורה, ומאחר שהאבל היה קטן בשעת המיתה, כלל לא חלו עליו דיני אבלות. הארכנו די, אך משהגענו עד הלום, לא נמנע מן הקוראים את השלב המעניין הבא של משא ומתן הלכתי מרתק זה.

קיום מצוות "הבדלה" לאחר הלווית המת: כידוע, "אונן", היינו, מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקיום המצוות (ברכות יז/ב). לפיכך, כאשר אדם נפטר בשבת, וקבורתו נערכת לאחר השבת, אין קרוביו מקיימים את מצוות ה"הבדלה" עד שיקברו את המת. גם במקרה זה נחלקו הרא"ש והמהר"ם מרוטנבורג (ברכות פ"ג הל' ב'). לדעת המהר"ם מ"ב שובם מן ההלוויה עליהם לקיים את מצוות ה"הבדלה", שהרי "אין דיחוי אצל מצוות". ואילו הרא"ש פסק, כי שוב אין הם יכולים לקיים את מצוות ההבדלה, שהרי הם היו דחויים ממנה בצאת השבת.

בתקופה נוראה זו פעל אביו הרה"ח רבי אליעזר נתן לנדא ז"ל להציל אלפי יהודים מן התופת. רבי אליעזר ז"ל, השכיל ליצור קשר עם הגרועים שבנאצים ימ"ש ושיחד אותם באמצעים שונים, כדי שיעלימו עין מפעולותיו להברחת יהודים. פעם אף החלה אקציה והוא הצליח להאביס את מלאכי החבלה ולהשקותם ביי חרף, או אז התחנן בפניהם בדמעות שליש כי יורו להפסיק את המשלוחים, וחיי יהודים רבים ניצלו.

יום אחד, מספר בנו, אירע המקרה הבא.

בכיות נוראות של בחורה צעירה נשמעו מן הדרך שהובילה אל בית הקברות. הצענו מן הבית שלנו וראינו רוצח גרמני מוביל בחורה צעירה אל בית הקברות. מיד רצנו אל אבא, ששהה בקירוב מקום, והזעקנו אותו. אבא רץ כל עוד נפשו בו, ומצא את הבחורה עומדת על פתחו של קבר פתוח, ועוד רגע קט הרוצח עמד לירות בה כך שהיא תיפול היישר לתוך הבור.

ככל הנראה היא הכחישה את דבר יהדותה, ולפיכך, הנאצי הפטיר לעבר אבי שהתקרב בריצה: היא לא יהודיה, היא פולניה, מה איכפת לך ממנה. אבל ניכר היה עליה שהיא יהודיה, ואבא ז"ל נעמד לפני איש הגסטאפו והחל להחניף לו על חכמתו הרבה שעמדה לו להבחין בה כי היא יהודיה. הבחורה נרעדה לשמע דבריו, ומיד החלה זועקת כי אינה יהודיה כלל וכי היא נכריה.

רבי אליעזר ז"ל נטל את הנאצי בזרועו, הוליכו הצידה והצליח לשכנעו כי יעזוב את הנערה לנפשה, ובתנאי שהיא תודה לפניו כי רימתה אותו וכי היא יהודיה ולא נכריה.

רבי אליעזר ניגש אליה ואמר לה בהתרגשות גדולה: שמי אליעזר לנדא. אני רואה שאת יהודיה, קיבלתי ממנו הבטחה שאם תודי שאת יהודיה הוא ישחרר אותך. הבחורה סירבה. אימי המוות הקרוב הקפיאו את שכלה, היא התעקשה ועמדה על שלה, אני נכריה ולא יהודיה. רבי אליעזר התחנן והיא צועקת ומתעקשת כי איננה יהודיה.

בשלב מסוים הרוצח איבד את סבלנותו. הוא לפת אקדחו הטעון, כיוון אותו לעבר הנערה וצרח על רבי אליעזר כי יסוג מיד מן המקום. אך הוא לא ויתר, כשהוא פורץ בבכי מר הוא התחנן אליה בדמעות שליש, כי תיאות לבקשתו ותודה כי היא יהודיה. או אז, היא קמה והודתה בפניו, ביקשה ממנו סליחה. חייה ניצלו.

לאחר מספר ימים הנערה נעלמה, כאילו בלעתה האדמה. ניסו לחפש אחריה, לתור אחר עקבותיה, אך מאומה, היא איננה.

כעבור תקופה לא ארוכה הגיעה אשה נכריה לאזור מגורינו, שלפה פתק מקומט מחרץ נסתר בנעלה, והביאה אותו לאבי. למרבה התדהמה התברר, כי הנערה הצליחה להגיע למקום מבטחים בדרך לא דרך, ועלה בידה להינצל מגיא ההריגה. דרך זו היתה סודית ביותר, ולפיכך היא גייסה מכרה נכרית שתחביא את מפת הדרכים בנעליה ותביאנה אל אבי ז"ל אשר הציל אותה ממוות בטוח, כדי שיוכל גם הוא ובני משפחתו לברוח בדרך זו.

כך גלגל הקב"ה את האירועים המופלאים, שאותה נערה שרבי אליעזר הציל מפתח הקבר, היא זו אשר חילצה אותו ואת בני משפחתו מגיא ההריגה.

המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מ/א המשתחוה להר

כשהרב הראשי השתחוה
בעמידה על רגל אחת

סיפר הרב יצחק זילברשטיין שליט"א:
כשביקשו ראשי הממשל בבריטניה להעניק תואר "לורד" לרב יעקובוביץ, הרב הראשי בארצם, התעוררה בעיה חמורה. בטקסים מעין אלו נהוג להשתחוות למלכה, אלא שעל כתרה של המלכה מופיעה צורת שתי וערב... מאחר שגדולי התורה באנגליה הביעו את דעתם, כי טוב הדבר שרב יהודי יוכתר בתואר "לורד" ויכנס כחבר בבית הלורדים, חיפשו עצה כדת מה לעשות. לבסוף, הורו לו שיתחווה בעומדו על רגל אחת. לאחר שבאו בדברים עם מנהל הטקס, נתן הלה את אישורו לשינוי זה, וכך נעשה ("קול ברמה").

דף מ/א עיקר שירה בפה

במה התווכחו מרים ובנות ישראל?

בסוגייתנו מובאת מחלוקת התנאים, אם עיקר השירה בעת הקרבת קרבן ציבור בבית המקדש בכלל, או שמא עיקר השירה בפה, והכלי לא בא אלא לבסס את הקול, אך אינו מצוה מן התורה ואינו חלק בלתי נפרד מן הקרבן.

על פי מחלוקת זו מסביר רבי משה בן חביב, בעל ה"גט פשוט", בשם חמיו רבי יונתן גלנטי, את הכתוב לאחר שירת הים (שמות טו/כ) "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות. ותען להם מרים שירו לה" כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים". הנשים יצאו אחריה בתופים ובמחלות, מאחר שסברו כי עיקר השירה בכלים. אולם, מרים נענתה ואמרה להן "שירו לה", עיקר השירה בפה ("כמוצא שלל רב" ח"ב עמ' קצ"ד).

דף נא/ב מצא בראשו מעות

בשבר אשר הם שוכרים

מכיון שלגבי מעות יש חשש עבודה זרה, כמפורש בסוגייתנו, אם כן, מדוע נאמר על יוסף (בראשית מז/יב) "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען", והלוא אין יהודי יכול לבטל ע"ז של גוי?
דרש ר' צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל: המשכו של הפסוק הוא - "בשבר אשר הם שברים". הגויים עצמם שברו וביטלו... ("דברי שאול" לבעל ה"שואל ומשיב").

דף נב/א ארור האיש אשר יעשה

ארור על שם העתיד

כל הארורים ב"משנה תורה" נאמרו בלשון הווה, כמו "ארור מסיג גבול", "משגה עוור", "מקלה אביו" וכן הלאה. יוצא מן הכלל הוא "ארור האיש אשר יעשה פסל", שנאמר בלשון עתיד.

טעמו של דבר, מפני שבעבודה זרה בלבד מצינו, שהקב"ה מצרף מחשבה למעשה, ולכן רק לגביה ניתן לומר ארור **אשר יעשה** בלשון עתיד, מפני שהאדם נענש בה אף על העתיד ("תורת חיים" חולין קמ"ב/ב).

הסתירה בפסקיו של ה"שולחן ערוך": והנה, לגבי מחלוקתם לגבי הקטן שהפך לגדול בתוך ימי ה"שלושים" פסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' שצ"ו סעי' ג') כדעת הרא"ש שמאחר שבשעת הפטירה הוא נדחה ממצוות האבילות, שוב אין הוא מתאבל לאחר שהגדיל. ואילו בהתייחסו למצוות ההבדלה של קרובי המת פסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' שמ"א סעי' ב') כדעת המהר"ם מרוטנבורג, כי בשוכם מן ההלוויה עליהם לקיים את מצוות ההבדלה. הכיצד? (ב"ח יו"ד סי' שצ"ו סעי' ב').

תמיהה זו מיושבת על ידי רבי דוד הלוי זצ"ל, בעל ה"טורי זהב" (יו"ד סי' שצ"ו ס"ק ב') המבאר בלשונו הזהב, כי אכן בעל ה"שולחן ערוך" הכריע כדעת הרא"ש, שאדם אשר נדחה מקיום מצווה, שוב אינו יכול לקיימה לעולם. אלא, שכזכור, הרא"ש עצמו מבאר, כי קטן שהגדיל ביום השבת, חייב בדיניה, משום שמקור החיוב בהלכות השבת אינו נעוץ ברגע התקדש היום, אלא קדושת היום מחייבת את היהודי להתנהג בשבת על פי דיניה.

מעתה, חילוק זה תקף ועומד גם בין מצוות אבילות למצוות הבדלה. כאמור, מצוות אבילות, חלה על כל דיניה **ברגע** המיתה והקבורה, ומיתת הקרוב וקבורתו היא מקור חיובה. לפיכך, מאחר שבעת המיתה לא חלה המצווה על הקטן, אין היא חלה עליו לאחר מכן. לעומת זאת, מצוות ההבדלה היא להבדיל בין הקודש ובין החול. כלומר, מקור חיובה אינו ברגע יציאת השבת, אלא, כל יהודי שחוה את השבת, מצווה **החל** ממוצאי שבת להבדיל בין הקודש ובין החול. מעתה, מאחר שאין זמן מסוים אשר הוא הרגע המחייב במצוות ההבדלה, אלא שבימות החול יש להבדיל בין הקודש ובין החול, אזי, אם בשל היותו אונן נמנעה מאבל זה מצוות ההבדלה, יבדיל נא בשוכו מן ההלוויה (עד סוף יום ג', כפי שנפסק להלכה, עיין "שולחן ערוך" סי' רצ"ט סעי' ו) [6].

דף מח/ב זה וזה גורם

בין גבינה "כשרה" לגבינת "מהדרין"

במאמרנו בדף לה/א - תהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של גויים - על תהליך ייצור הגבינות וההשלכות ההלכתיות הנובעות מכך, עסקנו בשנים מדרכי הייצור של גבינות רכות - "גיבון אנזימטי" ו"גיבון חומצתי". נזכיר, כי גיבון זה נעשה על ידי העמדת החלב לזמן מה ללא קירור, או על ידי הוספת חומרים מחמצים, כך שהרכבו של החלב ומבנהו משתנים, וחלקיקי החלבון שבו שוקעים ונאחזים זה בזה. במאמר הקודם דנו, אם גזירת חז"ל אודות "גבינה של גויים", גם חלה לגבי גבינות רכות, ובמאמר זה נעסוק בשאלת כשרותן של גבינות רכות, אשר החמצון מתבצעת על ידי הוספת חלב עכו"ם.

גיבון גבינות בתרבות "חלב עכו"ם": כאמור, חימוץ החלב יכול להתבצע מעצמו ללא כל התערבות חיצונית, על ידי חיידקי חומצת החלב, הצורכים את הסוכר ואת החלבון שבחלב, ויוצרים חומצה המקרישה את החלב. אולם, נהוג לזרז תהליך זה על ידי הוספת תרבויות חיידקים. כיום, תרבויות אלו מיוצרות במפעלים משוכללים, המשביחים את החיידקים כדי להפיק מוצר משובח. מאחר שתרביות אלו מיוצרות אף הן מחלב, התעוררה השאלה, אם מותר להשתמש בהן לצורך גיבון גבינות ישראל, או שמא, מאחר שהן "חלב עכו"ם", יהפוך החלב המוחמץ על ידן ל"חלב עכו"ם".

זה וזה גורם: סוגייתנו עוסקת בנושא הלכתי יסודי המכונה בשם "זה וזה גורם". כלומר, כאשר מאכל אסור התערב במאכל מותר, אזי, אם המאכל האסור בטל בשישים במאכל המותר, רשאי האדם לאכול מתערובת זו. אולם, אם המאכל האסור "מעמיד" את המאכל המותר, כגון, עיסה שהחמיצה מחמת שאור של איסור, אזי, אף שכמות השאור בטלה בשישים, אסורה התערובת באכילה. למרות זאת, אם "זה וזה גורם", כלומר, אם עיסה החמיצה מחמת שאור של איסור ושל היתר כאחד, אין לפסול את המאכל מחמת השאור האסור, שהרי העיסה גם החמיצה עקב השאור המותר. להלכה (רמ"א יו"ד סי' פ"ז סעי' י"א) נפסק, כי "זה וזה גורם - מותר".

לכאורה, גם בתהליך ייצור הגבינה "זה וזה גורם". כלומר, הן החלב והן התרבות שהושבחה על ידי גויים ושהוכנסה אליו מחמצים את החלב, ואם כן, אין לאסור את הגבינה באכילה.

אלא, שלדעת הפוסקים (ש"ך וט"ז יו"ד סוף סי' פ"ז), "זה וזה גורם מותר", נפסק רק כאשר אין בכוחו של הגורם האסור לבדו להעמיד את הדבר על תילו, ובנידונינו - להחמיץ את הגבינה. ומאחר שתרביות החיידקים המתוספת לחלב כדי לגבנו, יכולה גם יכולה להחמיצו לבדה, אין מקום

שפקפק גם בזה וכדעת בעלי התוס' שפעמים שיש דיחוי במצוות.⁶ מן הראוי לציין, כי ביאור דברי הרא"ש שלעיל הוא לפי הדעה הרווחת בפוסקים. אולם, יש החולקים בביאור דבריו וסוברים, כי גם אם הגדיל הקטן לאחר הקבורה, ועדיין לא עברו שבעת ימי האבילות, הקטן מתחייב בימים הנותרים, ולא חלק הרא"ש אלא שאין צריך הקטן להשלים את ימי האבילות שהפסיד. עיין ספר "דברי סופרים" הל' אבילות סי' שצ"ו סעי' ג'. עוד ראוי לציין, שגם לשאר הפוסקים שאין הקטן שהגדיל חייב לנהוג "שבעה" ו"שלושים", בכל זאת, יש לו לנהוג דין אבילות של י"ב חודש על אביו ועל אמו, שהוא משום מצוות כיבוד אב ואם. כן צידד ה"חכמת אדם" ובקיצור שולחן ערוך וב"ערוך השולחן", עיי"ש בספר הנ"ל.

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים פרנקל** ז"ל ב"ר יעקב הכהן ז"לנלב"ע י"ג באב תשס"ד **תנצב"ה**

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

להתיר את הגבינה בגלל "זה וזה גורם" [מלבד שאין לישראל לעשות כן לכתחילה, שהרי "אין מבטלים איסור לכתחילה", עיין "שולחן ערוך" יו"ד סי' צ"ט סעי' ה', ועיי"ש במקום שביטלו מתי נאסר המאכל, ולא הועיל הביטול]. אמנם, בתקופות שונות נהגו לסמוך על היתרים מסויימים הנוגעים להלכות נוספות, אך בשנים האחרונות מקפידות ועדות הכשרות "למהדרין" להשתמש בתרבות חידקים שיוצרה מחלב ישראל בלבד (ראה "נתיב החלב" עמ' 63, 57).

דף נב/א דיין שאינו הגון

מצבה בבית הדין

בסוגייתנו נאמר, כי המעמיד דיין שאינו הגון, הרי זה כאילו נטע אשרה של עבודה זרה, ואילו המעמיד דיין שאינו הגון במקום שמצויים בו תלמידי חכמים, הרי זה כנוטע אשרה ליד המזבח. על הקשר בין דיין שאינו הגון לבין עבודה זרה תוהה הריטב"א, המבאר, כי מאחר שבשבת הדיינים למשפט שורה השכינה ביניהם, שנאמר (תהלים פב/א) "אלקים ניצב בעדת אל", הרי שהכנסת דיין שאינו הגון לבית הדין, מסלקת את השכינה, ובכך הוא דומה לעבודה זרה. ואילו המעמידו במקום שמצויים בו תלמידי חכמים חוטא בכפלים, משום שתלמיד חכם מעלתו כמעלת המזבח, והצבת אדם שאינו הגון בחברת תלמידי חכמים, כמוה כהעמדת עבודה זרה ליד המזבח שנועד לכפר על חטאים. כאשר נעייין בספרו של הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ג הל' ח) נמצא, כי הוא משווה את המעמיד דיין שאינו הגון לעובר על איסור התורה (דברים טז/כב) "ולא תקים לך מצבה", ורק את המעמיד דיין שאינו הגון במקום שמצויים בו תלמידי חכמים הוא מדמה למעמיד **אשרה** אצל המזבח. המהרי"ק (שו"ת סי' קי"ז) מבאר, כי לדעת הרמב"ם, שני איסורי התורה, הן הקמת מצבה והן הקמת אשרה, רומזים על העמדת דיין שאינו הגון. עיתים, מבקשים להעמיד דיין שאינו יודע בין ימינו ולשמאלו, ועל כך אומר הפסוק "ולא תקים לך מצבה", היינו, דיין זה יישב בבית הדין כאבן, כמצבה, אל תציבוהו שם! עיתים, מבקשים להעמיד דיין ידען ומפולפל, אף שאין הוא ירא שמים, משום שנוקקים לחכמתו. על כך אומר הפסוק (דברים טז/כא) "ולא תטע לך אשרה", היינו, אל תעמיד דיין שאינו ירא שמים, אף שאתה נזקק לו שיצמיח פירות וסברות, משום שעל ידי שוחד ניתן יהיה להטות את "פירותיו".

דף נב/ב ניתברניה

ביטול חמץ בתוך ערימת מצות!

לפני עשרות שנים התפרסם בעולם התורה הספר "מכתבי תורה", המכיל תכתובת עניפה המתפרסת לאורך ארבע שנים תמימות בין הגאון הנודע הרואצ'ובי, בעל ה"צפנת פענח", לבין גאון וורשאי בשם רבי מרדכי קלינא. מאתים ותשעים המכתבים הכלולים בספר זה, נושאים ונותנים בכל ענפי התורה, בין היתר על ידי מעבר "מעניין לעניין באותו עניין".

יש צורך בביטול גוף החמץ או די בביטול דין החמץ? בין הדברים העמוקים בהם נושאים ונותנים שני האריות, אנו מוצאים את השאלה הבאה: אם ניתן לקיים את מצות "תשביתו" של ביעור חמץ על ידי עירוב חמץ במצה כך, שהחמץ יבטל במצה מדין "ביטול ברוב". תוכן הספק הוא, האם יש צורך לבטל את **גוף** החמץ, או שמא די בביטול **דין** [ואף שאין מבטלים איסור לכתחילה, לדעת רוב הראשונים דין זה הוא מדרבנן ומדאורייתא קיים מצוות תשביתו].

הגר"מ קלינא כותב במכתבו ("מכתבי תורה" מכתב ק"ח), כי הפקעת דין חמץ מחתיכת לחם על ידי ביטולה ברוב וכדומה, גם היא מהווה קיום דין "תשביתו". כהוכחה לדבריו הוא מביא ראיה מביטול עבודה זרה. כידוע, מצווה לאבד כל עבודה זרה ולכלותה, שנאמר (דברים יב/ב) "אבד תאבדון", ובארץ ישראל אף יש לרדוף אחריה ולאבדה מן העולם. והנה, אנו מוצאים בגמרא (מ"ג/ב), שרבי אלעזר הקפר הכריח גוי עובד אלילים לבטל חפץ של עבודה זרה **ולהפקיע** ממנו את האיסור, אך לא להשמידו. ואף שניתן עדיין לדחות כי מדובר בחוץ לארץ, אך ברש"י (נב/ב בד"ה "נתיב", נג/ב ד"ה "מכדי") כתב דברים דומים גם על ע"ז שבארץ ישראל!

מכאן מסיק הגר"מ קלינא: כשאמרה תורה לאבד, להשחית או לבטל דבר מסויים, אין צורך בהעברתו מן העולם דווקא, ודי בביטול דינו. מכאן נסיק כי הפקעת דין חמץ מחתיכת לחם על ידי ביטולה ברוב וכדומה, גם היא מהווה קיום דין "תשביתו".

ההבדל בין אליל לחמץ: אלא, שרבני בית מדרשו העירו, כי יש לחלק בין חפץ של עבודה זרה לחמץ. שכן, איסור עבודה זרה נובע מהחשבתו של החפץ **לאליל**, ולפיכך, העובדה שבעל החפץ חדל להתייחס אליו כאליל, נחשבת כקיום מצוות איבוד עבודה זרה, שהרי בכך אבד האליל מן העולם. לעומת זאת, איסור חמץ מתייחס **לגופו** של החמץ. החמץ עצמו הוא שנאסר, וציווי התורה לבטלו הינו לאבדו מן העולם בפועל.

דף נב/ב וישראל אין מבטל

יש ביטול ויש ביטול

שנינו במשנה: "עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו, וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים".

אומר היה רבי בונים מפשיסחא זיע"א: ביטול העבודה הזרה, היינו ביטול חשיבותה, נאמר רק לגבי הנכרי. אולם אם יהודי ירצה לבטלה, הוא יוכיח בזה, שיש לעבודה הזרה משהו מן החשיבות, שרק כעת הוא מבטלה. ביטול כזה אינו ראוי... ("שיח סוד שרפי קדש" א' תרס"ב).

דף נב/א כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה בישראל

דיין שאינו הגון

הסביר הגר"ח סולובייצ'יק זצ"ל: כל העבודות הזרות ניכרות וידועות לכל. לא כן האשרה, שהיא עץ תמים למראה, שהעובר לידה אינו מודע לצורך להתרחק ממנה. כן הדבר לגבי דיין שאינו הגון. לבוש הוא איצטלא דרבנן, וזמן רב חולף עד שהציבור מגלה כי תוכו רחוק מברו...

לעילוי נשמת

מרת **מלכה סלומון** ע"ה

בת יבדלחט"א ר' אריה ישראל שכטר הי"ו
נלב' ע"ט באב תשע"א תשנ"ו **תנצב"ה**

הונצחה ע"י אביה
הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר **צבי נתן פינקלשטיין** ז"ל

ב"ר חיים מנחם ז"ל נלב' ע"ד מנחם אב תשנ"ז
תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

מרת **שינדל לאה יפה חיים** ע"ה

בת הרב יהושע ז"ל נלב' ע"ט באב תשס"א
תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה
הר"ר **אריה ישראל וסימה שכטר** שיחי - חיפה

לעילוי נשמת

חכם **אברהם צורף** זצ"ל

בן ר' מנשה מאיר ופרחה ז"ל נלב' ע"ב באב תש"ע
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידו
ר' **אפרים צורף** הי"ו - שילה

לעילוי נשמת

אבינו וסבינו הרה"ח ר' **משה כפתורי (קנוף)** ז"ל ב"ר יצחק שמואל ז"ל

נלב' ע"י באב תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחי

נר ה'
נשמת
אדם

